

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Кафедра української мови та літератури

О.Ю.Барташук

Самостійна робота з етнології

Навчально-методичний комплекс для студентів факультету початкової освіти та філології спеціальності 014 Середня освіта. Українська мова та література.

Кафедра української мови та літератури

I рівень вищої освіти «бакалавр»

Курс III

Хмельницький 2020

УДК [801.81: 398.20] (477) (075.8)
ББК 81.006.35, 215.4
Б 26

Рекомендовано до друку кафедрою української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Протокол №4 від 18.11.2013 р.)

Рецензенти:

Ткачук Г.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та літератури ХГПА

Маховська С.В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури ХГПА; завідувач Подільського відділення ІМФЕ ім.М.Рильського НАН України при ХГПА

Барташук О.Ю.

Навчально-методичний комплекс з предмета «Етнологія» для студентів зі спеціальності 014 Середня освіта. Українська мова та література. Видання 3, перероблене і доповнене Хмельницький : ХГПА, 2020. с.

Навчально-методичний комплекс з предмета «Етнологія» розроблений для студентів I рівня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 014. Середня освіта. Українська мова та література і містять навчальну програму курсу, плани лекцій та семінарських занять, перелік завдань і методичні рекомендації до виконання самостійної та індивідуальної роботи; критерії оцінювання навчальних досягнень відповідно до вимог кредитно-трансферної системи навчання

Барташук О.Ю. 2020

Зміст

1. Вступ
2. Структура навчальної дисципліни
3. Самостійна робота
4. Плани лекційних занять
5. Плани семінарських занять
6. Перелік запитань до заліку
7. Критерії оцінювання
8. Розподіл балів, які отримують студенти
9. Основні вимоги до знань і умінь студентів
10. Система контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів
11. Рекомендована література та ресурси

ВСТУП

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в час, вільний від аудиторних занять.

Згідно з вимогами наказу Міністерства освіти №161 від 02.06.1993р.обсяг самостійної роботи має становити від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення дисципліни. Із входженням вітчизняного освітнього простору до Болонської системи значення самостійної роботи значно зросло.

Самостійна робота з «Етнології» поділяється на такі основні види:

- 1.Опрацювання лекційного матеріалу;
- 2.Підготовка до семінарських занять (за планами семінарів);
- 3.Опрацювання тем курсу за рекомендованими списками літератури;
- 4.Підготовка індивідуальних та творчих завдань на основі польових матеріалів із використанням електронних засобів зберігання та трансляції інформації (за планами семінарів);
- 5.Підготовка до МКР (модульних контрольних робіт);
- 6.Підготовка до складання заліку за переліком питань.

Перевірка виконання студентами самостійної роботи відбувається під час аудиторних занять, письмових модульних контрольних робіт (МКР), усного опитування, реферативного виступу на семінарському занятті, індивідуальної співбесіди, оформлення та захисту творчих індивідуальних завдань із використанням польових матеріалів. Результати самостійної роботи враховуються при виставленні атестаційної оцінки під час міжсесійного контролю та впливають на семестрову оцінку.

Виконуючи самостійну роботу з «Етнології», студенти набувають навичок розподіляти свій робочий час, планувати черговість виконання окремих етапів завдання, користуватися бібліотечними та архівним фондами і каталогами, працювати з історичними документами та, що є досить актуально при підготовці філологів – із літературними джерелами, зокрема й творами художньої літератури; вчать аналізувати матеріал, порівнювати різні наукові концепції та робити висновки, складати конспекти; проводять польові дослідження, інтерв'ювання респондентів; паспортизують зібрані матеріали, архівують їх. Ці вміння стануть у пригоді при вивченні інших гуманітарних дисциплін та в науковій роботі. З іншого боку, потужні глобалізаційні процеси, інтеграція України в європейський простір передбачає знання кожним громадянином минулого власного народу, без чого неможливо адекватно уявити місце української державності в європейській спільноті, бо «хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього» (М.Рильський).

Набуття навичок отримувати етнографічну інформацію з різних джерел сприяє розвитку таких якостей особистості, котрі в подальшому допомагатимуть фахівцям адаптуватися до умов конкуренції на ринку праці.

Для оптимізації організації самостійної роботи розроблено опорні конспекти лекцій, плани семінарських занять, перелік тем для самостійного опрацювання. Списки літератури для самостійного вивчення складені з урахуванням її наявності в бібліотеці академії, фондах Подільського відділенні ІМФЕ ім.М.Рильського.

Основною формою самостійної роботи студентів з «Етнології» є підготовка до семінарських занять. На семінари звичайно виносяться найбільш складні й актуальні питання вітчизняної етнології, які мають протиріччя у висвітленні в літературі, демонструють значну історичну динаміку та локальну варіативність, викликають підвищений інтерес дослідників, містять у собі предмет для наукових дискусій.

До кожного семінарського заняття розроблено план, що містить 5-8 питань та список літератури, опрацьовуючи котру студент знайде на них відповідь. Готуючись до семінару, необхідно вести конспект, в якому варто робити виписки з літератури, занотовувати основні положення наукових концепцій, завжди обов'язково зазначаючи назви статей чи посібників і прізвища їх авторів.

Конспектування літератури не означає механічного переписування всієї рекомендованої статті або розділу підручника. Воно може мати такі форми: а) текстуальне конспектування (дослівні виписки окремих місць, що мають найбільше теоретичне значення і найточніше характеризують етнографічне явище, подію) застосовують при опрацюванні першоджерел, праць видатних учених, історичних діячів; б) вільне конспектування (виклад думок автора своїми словами) – для загального опрацювання великих за обсягом наукових статей, розділів підручника, монографій; в) змішане конспектування (окремі положення виписуються у формі цитат, інша частина тексту передається своїми словами).

Оцінюючи роботу студентів на семінарі, викладач на основі розроблених та затверджених критеріїв ураховує елемент самостійності у відповіді, кількість та види опрацьованих джерел і якість позааудиторної підготовки студента: інтерпретація польових матеріалів, їх ілюстрація.

Важливою формою самостійної роботи студентів є самостійна підготовка спеціально визначених питань (індивідуальні завдання за вибором студентів). До кожного із цих питань підібрано список літератури для обов'язкового опрацювання, що включає підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті, твори художньої літератури, матеріали преси та польових досліджень, зокрема включеного спостереження.

Опрацювання будь-якого нового питання рекомендується починати з вивчення відповідного розділу одного з підручників з етнології України. Це дасть можливість визначити місце даного явища чи події в загальноісторичному контексті, проаналізувати його причини та наслідки. Склавши для себе загальну картину, бажано з'ясувати висвітлення питання в інших підручниках. Тільки після цього можна приступати до ознайомлення з першоджерелами, які рекомендовані в списку літератури, публікаціями в наукових виданнях, монографіями. Насамкінець рекомендується звернутися до публікацій у пресі, котрі носять полемічний характер, що дозволить розширити погляд на розуміння проблеми, помітити сильні й слабкі сторони в її висвітленні та аргументації. Завершуючи опрацювання літератури, слід обмірковувати причини одно- чи різноманітності підходів до вивчення даного

питання, виділити концепцію, яка здається найбільш вірогідною та краще аргументованою і якої можна дотримуватися в подальшій роботі.

Специфікою самостійної роботи з етнології є використання польового матеріалу, зібраного методом «включеного спостереження», інтерв'ювання чи анкетування носіїв традиції. Саме володіння такою інформацією а також уміння її інтерпретувати та аналізувати є важливим аргументом при оцінюванні самостійної роботи студентів з етнології.

Варто також зауважити про важливість використання такого етнографічного джерела, як твори художньої літератури, що особливо важливо в системі підготовки українських філологів.

2. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план

№ п/п Теми	Назва теми	Всього год.	Лекцій	Практ.	Сам. роб.	Бали
1.	<p>Вступ Предмет та завдання курсу етнології України. Проблема предметного поля етнології, етнографії, антропології, українознавства. Джерела та методи етнологічних досліджень. Населення України та його чисельність. Демографічна ситуація в Україні. Поняття «поліетнічність» та його відношення щодо України. Поняття «етнос», «етнічна самосвідомість», «національна меншина», «діаспора». Формування української народності і нації. Етногенез українського народу. Перші сліди людини на території сучасної України. Трипільська, Зарубинецька, Черняхівська культури. Теорії походження українців. Поняття «автохтонний». Походження назви «Русь», її територія. Територія середньовічної України. Українські терени в період національно-</p>	10	2		8	6

	визвольної боротьби. Українська діаспора					
2.	Історико-етнографічне районування Територіальний аспект і характер історичного розвитку районів України. Етнографічні райони України та критерії їх виділення. Поняття «етнос», «субетнос», «етнікос», «національна меншина»	16		2	14	25
3.	Народні знання та уявлення Основи народних знань із астрономії, метеорології, математики, народної ботаніки та зоології. Народна педагогіка (етнопедагогіка) як основа системи народного виховання. Народна медицина та ветеринарія. Світоглядні уявлення та вірування. Поняття «народна педагогіка» та «етнопедагогіка». Суть поняття «виховний ідеал», його історичні чинники	10	2		8	7
4.	Основні галузі господарства та заняття населення Традиційні види господарської діяльності. Землеробство. Скотарство. Допоміжні види господарської діяльності. Рибальство, мисливство, бджільництво. Обробка вовни і волокна. Деревообробні промисли. Гончарство, обробка каменю, металу. Обробка шкіри і рогу. Лісові та інші промисли. Вишивання, в'язання, мереження, виробництво художніх тканин, килимарство, різьбярство, художнє ковальство. Художнє плетіння. Виробництво ювелірних прикрас. Еволюція народних	10	2		8	6

	промислів та ремесел. Вогнища подільських ремесел, їх історична динаміка					
5.	<p>Матеріальна культура: поселення та житло. Народний одяг</p> <p>Народна архітектура. Основні зони та типи поселень. Види населених пунктів. Конструктивні особливості народного житла. Інтер'єр та його елементи, їх історична динаміка. Декоративно-художнє оздоблення житла. Єдність і локальне розмаїття народного житла. Районування народного житла та його еволюція</p> <p>Формування традиційного народного одягу українців. Функції одягу. Класифікація народного одягу. Одяг і соціальне розшарування суспільства. Локальні особливості народного одягу. Особливості жіночого та чоловічого одягу. Розвиток сучасного костюма</p>	12	2		10	6
6.	<p>Духовна культура українського народу. Громадський побут і звичаєвість.</p> <p>Історичні джерела про сільські громади. Поняття общини як самоврядного виробничого та соціально-побутового колективу. Сільська громада та звичаєве право. Колективна взаємодопомога і громадське самоуправління. Громадське дозвілля та етикет.</p>	16		2	14	25
7.	<p>Сім'я та родинна обрядовість. Народний календар. Календарна обрядовість українців, їх еволюція та історична динаміка.</p> <p>Історичні відомості про сім'ю. Шлюб та шлюбні звичаї, їх</p>	16		2	14	25

	історична динаміка. Сім'я та внутрішньосімейні взаємини. Структура сім'ї. Виховання дітей у сім'ї. Сімейні обряди та звичаї, їх еволюція та етнокультурна динаміка. Пори року. Громадське та господарське життя за порами року. Назви місяців. Календарні свята та обряди. Святково-обрядові цикли.					
Всього		90	8	6	76	100

3. Самостійна робота

Завдання для самостійної роботи виконуються в окремому зошиті, перевіряються в кінці, оцінка зараховується до семестрового результату

Тема№	№ п/п	Назва теми	Кількість годин	Передбачені бали
1	1	Повідомлення «Відомі етнографи та фольклористи Подільського краю»	4	3
1	2	Охарактеризуйте племена періоду державотворення, які стали основою українського народу	4	3
2	3	Охарактеризуйте локальні особливості матеріальної та духовної культури різних частин українського Поділля. Визначте чинники, якими зумовлені регіональні особливості подільського етносу	14	10
3	4	Любовна магія господарська магія та мантика	4	3
3	5	Укладіть та охарактеризуйте пантеон слов'янських божеств	4	4
4	6	Вогнища традиційних та сучасних народних промислів та ремесел на Поділлі	4	3
4	7	Основні ремесла та промисли українців в історичній динаміці	4	3

		(традиції та сучасний стан)		
5	8	Використання народних архітектурних традицій в оформленні інтер'єру та екстер'єру сучасних будівель	3	2
5	9	Розкрийте обрядові та утилітарні функції виробів ужитково-декоративного мистецтва та вишитих виробів у традиційній та сучасній культурі українців	3	2
5	10	Розкрийте роль українського народного костюма у сучасній культурі	4	2
6	11	Охарактеризуйте сучасні ритуали прилучення до різних видів громад	7	5
6	12	Записати та охарактеризувати прояви звичаєвого права у сучасному житті українців	7	5
7	13	Опишіть (сфотографуйте чи підберіть фото) обрядових хлібів вашої місцевості, поясніть їхні ритуальні функції	4	3
7	14	Порівняйте ставлення до батька, матері, жінки в українській традиції та в заповідях «Біблії»	3	3
7	15	Опишіть традиційний обряд сватання (заручин) або хрестин у вашому населеному пункті	3	2
7	16	Охарактеризуйте особливості сучасного релігійного святкового календаря подолян (співіснування католицького та православного календаря)	4	2
		Разом	76	55

4. Плани лекційних занять

Лекція №1. Тема: Вступ. Предметне поле етнології. Історія вітчизняної етнології

План

1. Предмет та завдання курсу етнології України. Проблема предметного поля етнології, етнографії, антропології, українознавства. Джерела та методи етнологічних досліджень.
2. Початки української етнографічної науки ХУІІІ ст.: Г.Калинович, Я.Маркевич, «Історія Русів» та ін. Народознавчі осередки І-ої третини ХІХ ст. : Харків, Київ, Львів. Етнографічна діяльність П.Чубинського, її значення для розвитку української етнології . Етнографічна комісія НТШ у Львові (І.Франко, Ф.Вовк, В.Гнатюк та ін.).Розвиток етнологічної науки в радянський час: Етнографічна комісія ВУАН, подальші обмеження розвитку етнологічної науки, репресії проти провідних науковців. Сучасні етнологічні наукові осередки, музеї етнографічного профілю, серійні наукові видання та періодика. Діяльність Подільського відділення ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАН України при ХГПА .
3. Формування української народності і нації. Етногенез українського народу. Перші сліди людини на території сучасної України. Трипільська, Зарубинецька, Черняхівська культури. Теорії походження українців. Поняття «автохтонний». Походження назви «Русь», її територія. Територія середньовічної України. Українські терени в період національно-визвольної боротьби.
4. Населення України та його чисельність. Демографічна ситуація в Україні. Поняття «поліетнічність» та його відношення щодо України. Поняття «етнос», «етнічна самосвідомість», «національна меншина», «діаспора». Українська діаспора

Ключові слова та поняття: етногенез, етнографія, етнологія, народознавство, Південно-Західне відділення Російського географічного товариства; «НТШ»; Етнографічна комісія ВУАН; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського НАН України; Інститут народознавства НАНУ (Львів); музей під відкритим небом, скансенс; журнали «Подольские епархиальные ведомости», «Киевская старина», «Народна творчість та етнографія», «Народознавчі зошити», «Берегиня».

Індивідуальні завдання за вибором студентів (одне із завдань оцінюється до 3 балів)

1. Етнографія України на сторінках книги французького інженера Гійома Левассера де Боплана «Опис України».
2. Сторінки «Подольських єпархиальних ведомостей» як джерело етнографічних відомостей про життя подолян у ХІХ ст.
3. Історія становлення та сучасна діяльність Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського НАН України (ІМФЕ ім. М.Рильського НАНУ).
4. Закордонні осередки вивчення етнографії України.
5. Народознавчі твори М.Максимовича, І.Нечуя-Левицького, І. Огієнка (Митрополита Іларіона), С. Килимника, Ксенофонта Сосенка та ін.

Рекомендована література

1. Батирєва І.М. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : автореф. дис... канд. іст.наук: 07.00.05 / Ірина Миколаївна Батирєва ; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 2006. – 20с.
2. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. – С.13-31.
3. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
4. Курочкін О. Народний календар П.Чубинського крізь призму часових трансформацій //Олександр Курочкін // Берегиня. – 2009. - №3. – С. 31-38.
5. Маховська С.В. Визначна роль М.М. Дарманського у становленні Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України Педагогічна спадщина М.М.Дарманського в контексті сучасних реалій : Матеріали Перших педагогічних читань пам'яті М.М.Дарманського (11 квіт. 2006 р.). – Хмельницький : РВВ ХГПА, 2006. – С.38–41.
6. Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.70-91.
7. Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.15-26.

Лекція №2. Тема: Народна знання і уявлення

План

1. Основні види первісних світоглядних уявлень українців: їх характеристика та сучасні ремінісценції.
2. Символічне навантаження першоелементів світу (земля, вода, вогонь) та їх прояви в обрядовості українців.
3. Поняття про сакральний та несакральний простір. Роль порогу, вікна, воріт у віруваннях українців.
4. Раціональні знання із народної астрономії та метеорології.
5. Система народних знань і поглядів у галузі медицини та ветеринарії.
6. Народна ботаніка та зоологія.
7. Народна метеорологія.
8. Любовна (родинна, сімейна) та господарська магія і мантика.
9. Основні правила народної моралі та народного етикету. Доброчинність в народній традиції: толока, помана.
10. Основні складові української вдачі. Ментальність українців.

Ключові слова та поняття: ремінісценції, анімізм, демонологія, космогонія, тотемізм, ремінісценції, сакральний та несакральний простір, магія, мантика, метеорологія, метеорологія, п'ядь, лікоть, ступінь, сажень, аршин, верста, гона, пуд, лантух, кварта, фунт, копа.

Індивідуальні завдання за вибором студентів (одне із завдань оцінюється до 3 балів)

1. Порівняйте ставлення українців і біблійні заповіді, що стосуються доброчинності, праці, турботи про завтрашній день, здоров'я і недуги.
2. Запишіть повір'я чи магичні ритуали, що сприяють вдалому веденню бізнесу: удачі в торгівлі, у приватному сільському господарстві тощо.
3. Запишіть повір'я і магичні ритуали, що існують в студентському середовищі для забезпечення успіхів у навчанні, здачі екзаменів тощо.
4. Охарактеризуйте принципи народного виховання та освіти, що зустрічаються у творах української літератури (І.Франко, М.Коцюбинський, Олена Пчілка, Леся Українка та ін.).
5. Запишіть поради народної педагогіки (етнопедагогіки) з уст сучасних інформаторів.

Рекомендована література

1. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. 392с.

1. Войтович В. Українська міфологія // Валерій Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1993. - С.10-472 (вибірково у статтях про традиції народного календаря).
3. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. – С.378-406.
4. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимощук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
5. Іларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст.реліг. моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с.
6. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимощук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
7. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Либідь, 1993. – С.233-244.
8. Лановик М.Б.,Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2005. – С.55-105.
10. Лозко Г.С. Українське народознавство. – 3-є вид. – Х.: Видавництво «Див», 2005. – С.407- 422.
11. Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора В.П.Струманського. – Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992. – С.15-16;
12. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994.
13. Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. – Хмельницький, 1994. – С.63-72.
- 14 . Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред.С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.78-108, 166-196.
- 15.Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.372-398.

Лекція №3. Тема: Основні галузі господарства та заняття населення

План

- 1.Традиційні види господарської діяльності. Землеробство і скотарство.
2. Допоміжні види господарської діяльності (рибальство, мисливство, бджільництво, .

3. Обробка шкіри, вовни, деревообробні промисли; гончарство; обробка каменю, металу, шкіри і рогу, гутництво.
4. Лісові промисли.
5. Художні промисли: ткацтво, вишивання, плетіння, мереження, виробництво художніх тканин, килимарство, різьбярство, художнє плетіння, виробництво ювелірних виробів.
6. Еволюція народних промислів та ремесел. Сучасні подільські вогнища промислів та ремесел.

Ключові слова та поняття: промисли, ремесла, знаряддя оранки: рало, соха, типи плугів, борона, система рільництва; знаряддя для збору урожаю: серп, коса; сніп, копа, колукіпок, способи укладання снопів: «купи», ціп, чумацтво, поташ, смола, дьоготь, народне ужиткове мистецтво, техніка вишивки, мережка, гончарство, гутництво, художнє плетіння, художня обробка шкіри, ткацтво, килимарство, їстівні іграшки, лялька-мотанка, свищики-окаринки, техніки писанкарства, витинанки,

Індивідуальні завдання за вибором студентів (одне із завдань оцінюється до 3 балів)

1. Сфотографуйте та опишіть елементи традиційного інтер'єру подільської хати із використанням предметів народного ужиткового мистецтва, вишитих виробів (паспортизуйте, запишіть невелику інформацію про автора та техніку вишивки).
2. Проілюструйте прикладами з творів української літератури описи різних промислів та ремесел (Квітка-Основ'яненко «Маруся», І.Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я», М.Коцюбинський «Тіні забутих предків» та ін.).

Рекомендована література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис / Олекса Воропай. – К.: Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. – С.480-484.
2. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. – С.179-221; С.285-327.
3. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
4. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Либідь, 1993. – С.60-94.

5. Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. д. пед. наук, професора В.П.Струманського. – Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992. – С.17-27;
6. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994. – С.404-497.
7. Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. – Хмельницький, 1994. – С.30-36.
- 8.Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.94-138.
- 9.Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.259-387.
- 10.Українська родина : родинний та громадський побут / Упоряд. Лідія Орел. – К.,2000. – 424 с

Лекція №4. Тема: Матеріальна культура: поселення, житло, одяг українців

План

1. Основні зони та типи поселень. Види населених пунктів. Районування народного житла та його еволюція.
2. Народна архітектура. Конструктивні особливості народного житла. Подільський інваріант традиційного народного житла та його локальні особливості. Основні технології будівництва житла.
3. Основні елементи народного екстер'єру та інтер'єру. Хатне начиння та вірування й обрядові дії з ним. Традиції декоративно-художнього оздоблення житла.
4. Господарські будівлі двору. Громадські споруди села.
5. Класифікація народного та функції традиційного одягу та взуття. Локальні особливості народного костюма. Характеристика традиційних подільських варіантів жіночого та чоловічого костюма.
6. Традиційне взуття українців. Українські головні убори: дівочі, жіночі, чоловічі. Утилітарне та магічне значення поясів та прикрас.

Ключові слова та поняття: хата-мазанка, курна хата, хата в зруб, інваріант, інтер'єр, екстер'єр, покуть, призьба, ослін, верета, сволок, піл, хлів, саж, куча, стайня, курник; дзвіниця, водяний млин, вітряк, олійниця, крупорушка, кузня; шаровари, портки (гачі), запаска (дерга, опинка), плахта, димка, літник, пілка, кептар, керсетка (корсетка), лейбик, юпка, гуня, жупан, кирея (сіряк, кобеняк, бурка, свита), кожух, свита, сердак, вінок, стрічки (бинди), кутаси, чільце, уплітки, очіпок (каптур), кораблик, намітка, обрус,

очкур, крайка, кучма, мазниці, кресаня, бриль, пояс-рушник, черес із калитою, сап'янці, черевички, постолі, личаки, згарди, гердани, рифи, дукачі, дукати, коралі, обрядовий одяг, стилізоване народне вбрання.

Індивідуальні завдання за вибором студентів (одне із завдань оцінюється до 3 балів)

1. Сфотографуйте та опишіть елементи традиційного інтер'єру чи екстер'єру (паспортизувати) (хати, побудовані ще у довоєнний період.
2. Розкрийте обрядові функції сволока та покуті в традиційній культурі українців.
3. Сфотографуйте будівлю церви у вашому населеному пункті, запишіть з уст місцевих старожилів історії, пов'язані з її будівництвом чи побутуванням (бажано також залучити до інформування місцевих священників). Паспортизуйте отриману інформацію.
4. Запишіть від респондентів народні звичаї, повір'я та обряди, пов'язані з вибором місця для будівництва житла, вселенням в нього.
5. Опишіть (сфотографуйте) елементи традиційного народного вбрання, що існує у вашому краї.
6. Підберіть та паспортизуйте фотографії осіб у народному святковому чи буденному строї (чи з елементами народного костюма);
7. Підготуйте повідомлення на тему «Описи українського традиційного одягу в творах українських класиків» (І.Котляревський «Енеїда»).
8. Підготуйте відеопрезентацію на тему «Традиційний український одяг та його локальні варіанти в українському кіно».

Рекомендована література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис / Олекса Воропай. – К.: Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. – С.474-597.
2. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. – С.205-239.
3. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.

4. Косміна Т.В. Сільське житло Поділля. Кінець XIX – поч. XX ст.: Історико-етнографічне дослідження / Т. Косміна. – К.: Наукова думка, 1980. – 192 с.
9. Косміна О. Українське традиційне вбрання в сучасному урбаністичному середовищі (з досвіду етносоціологічного дослідження) / Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – Випуск 21. – К.: УНІСЕРВ, 2006. – С.29-34.
5. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Либідь, 1993. С.102-136.
6. Матейко К. Український народний одяг : Етнографічний словник. – К.:Наукова думка, 1996. – 196 с.
7. Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. д. пед. наук, професора В.П.Струманського. – Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992. – С.29-36.
8. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994. – С.
9. Стельмащук Г.Г.Традиційні головні убори українців. – К.:Наукова думка, 1998. – 240 с.
- 10.Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. – Хмельницький, 1994. – С.37-42.
- 11.Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.139-168;169-188.
- 12.Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косміна та ін. – К.:Либідь, 1993. – С.7-32; С.110-138.
- 13.Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.415-465; С.465-475.

5. Плани семінарських занять

Семінарське заняття №1. Тема: Історико-етнографічне районування

План

1. Поняття та мета історико-етнографічного районування. Етапи становлення історико-етнографічних регіонів
2. Сучасні критерії визначення етнографічних районів та формування сучасної історико-етнографічної мапи України (регіони та підрегіони).
3. Поширена геополітична, історико-політична, господарсько-виробнича та культурно-побутова характеристика історико-етнографічних регіонів та підрегіонів.
4. Охарактеризуйте історію заселення Півдня України.

Ключові слова та поняття: історико-етнографічний регіон, національна меншина, етнографічна група, консолідація, Подніпров'я, Слобожанщина, Полісся, поліщуки, Волинь, Поділля, Покуття, Опілля, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття, Буковина, Таврія, Буджак.

Індивідуальні завдання за вибором студентів:

1. Проаналізуйте історію формування історико-етнографічного регіону Поділля.
2. Визначте чинники, якими зумовлені регіональні особливості подільського етносу. Відповідь обґрунтуйте.
3. Підготуйте повідомлення «Етнографія Поділля на сторінках роману А.Свидницького «Люборацькі».
4. Проаналізуйте етнографічні особливості різних історико-етнографічних регіонів України на основі аналізу художніх творів М.Коцюбинський «Тіні забутих предків», Леся Українка «Лісова пісня», Ю.Яновський «Дитинство», О.Довженко «Зачарована Десна» та ін.

Рекомендована література

1. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. – С.123-147.
2. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.

3. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Либідь, 1993. – С.25-30.
4. Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора В.П.Струманського. – Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992. – С.8-14.
5. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994.
6. Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. – Хмельницький,1994. – С.4-13.
7. Українці: історико-етнографічна монографія в 2-х книгах. – Опішне, 1999. – С.
8. Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.44-60.
9. Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.56-70.

Семінарське заняття №2. Тема: Духовна культура українського народу. Громадський побут і звичаєвість.

План

- 1.Духовна культура українського народу. Громадський побут і звичаєвість.
2. Історичні джерела про сільські громади.
3. Поняття общини як самоврядного виробничого та соціально-побутового колективу.
- 3.Сільська громада та звичаєве право.
- 3.Колективна взаємодопомога і громадське самоуправління.
4. Громадське дозвілля та етикет.

Ключові слова та поняття: вечорниці, «вулиця», звичаєве право, ініціації, «колода», община, оденьки, статево-вікова диференціація громад, структура і функції громад, соціалізація особи в українському традиційному суспільстві, толо'ка, ходіння на богомілля, чумаки.

Індивідуальні завдання за вибором студентів:

1. Проаналізуйте ілюстрації звичаєвого права українців за сторінками творів художньої літератури.
2. Підготуйте повідомлення про явище чумакування в Україні.

3. Проаналізуйте особливості звичаєвого права та статево-вікові громади різних історико-етнографічних регіонів України на основі аналізу художніх творів: М.Коцюбинський «Тіні забутих предків», Леся Українка «Лісова пісня», «Бояриня», Ю.Яновський «Дитинство», О.Довженко «Зачарована Десна» та ін.

Рекомендована література: основна

1. Богдан С. Скільки є в українців способів привітань? // Українська мова і література в середніх школах, ліцеях, гімназіях та колегіумах. – 2000. – №3. – С. 212 -223.
2. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987.
3. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К.: Либідь, 1987.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Т I, II. – Мюнхен, 1958.5.
5. Горинь, Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат [Текст] : XIX - 30-ті роки XX ст. / Г. Горинь ; АН України, Ін-т народознавства. – К. : Наук. думка, 1993. – 200 с.
6. Гошко, Ю. Г. Населення Українських Карпат [Текст] : XV - XVIII ст. Заселення. Міграції. Побут / Ю. Г. Гошко ; АН УРСР; Державний музей етнографії та худож. промислу. – К. : Наук. думка, 1976. – 205 с.
7. Етнографія Києва і Київщини. Традиції і сучасність. – К.: Наукова думка, 1986.
8. Етнографія України / Під ред. С.Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 520с.
9. Ефименко П. Братство и союз нищих // Киевская старина. – 1983. – №9 - 10.
- 10.Іванівська О.П. Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект: навч. посіб. К.: Ексоб, 2002. – 263с.
- 11.Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
- 12.Каюн, В. О. Вихід з общини та створення хуторів і відрубів на Полтавщині у 1906-1916 роках [Текст] / В. О. Каюн // Перші Череванівські читання 20 вересня 2006 року : Зб. матеріалів регіонал. науково-практичної конференції / Полт. держ. пед. ун-т імені В.Г.Короленка. – Полтава, 2007. – С.40–44.

13. Киричів Р. Етнографічне дослідження Бойківщини. – К.: Наукова думка, 1978.
14. Крикун, Ю. С. Звичаєве право українців у наукових дослідженнях 1920-х - на початку 1930-х років [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історич. наук: спец. 07.00.05 "Етнологія" / Юлія Сергіївна Крикун ; Київ. гнац. ун-т імені Тарса Шевченка. – К., 2009. – 20 с.
15. Культура і побут населення України. – К.: Либідь, 1991. – 232с.
16. Лозко, Г. С. Українське народознавство [Текст] / Г. С. Лозко. – 2-е вид., допов. та перероб. – К. : АртЕк, 2004. – 472 с. – Бібліогр.: с.454-465.
17. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф., Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994.
18. Полесьє. Матеріальна культура. – К.: Наукова думка, 1988.
19. Українці: вірування, повір'я, демонологія. – К.: Либідь, 1992. – 638с.
20. Українська родина [Текст]: родинний і громадський побут: навчально-методич. посіб. для вчителів та викладачів народознавства. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2000. – 424 с.

Додаткова

1. Балушок В. Обряды и обычаи жизненного цикла украинских цеховых ремесленников (XII - XVII в.в.) // Советская этнография. – 1987. – №2.
2. Балушок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників. – К.: Либідь, 1993.
3. Буковинські віночки. Народні обряди та звичаї. – Ужгород, 1966.
4. Вільшанська О.Л. Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни // УІЖ. – 2004. – № 4. – С.56-70.
5. Данилевський Г. Чумаки. Художньо-документальний нарис. – К.: Либідь, 1992.
6. Лозко Г. Українське народознавство. Вид. 2-е, доп. – К.: АртЕк, 2004. – 470с.
7. Макарчук С., Турій О. Український етнос (історичний розвиток). – Львів, 1990.
8. Поріцький А. Побут сільськогосподарських робітників Півдня України. – К., 1963.
9. Соколовська, К. Культурно-побутові ознаки сучасних українців [Текст] / Клара Соколовська // Персонал. – 2008. – №3-4. – С. 124–134.

10. Українське народознавство [Текст] : Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994; 1997. – 608 с.
11. Українознавство. Посібник / Уклад.: О. Мацюк, С.Пугач. – К.: Либідь, 1994.
12. Українська етнографія. Курс лекцій / Під ред А.Пономарьова. – К.: Либідь, 1994.
13. Українці: історико-етнографічна монографія у двох книгах. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – Кн.1. – 527с.

Семінарське заняття №3. Тема: Обрядовість родинного та календарного циклу українців: традиції та динаміка

План

1. Цикли звичаїв та обрядів традиційно-побутової сімейної культури. Сучасний родинно-обрядовий календар українців.
2. Етапи традиційного весільного обряду. Аналіз втрат та нововведень у сучасних весільних ритуалах.
3. Характеристика груп комплексу звичаїв та обрядів, пов'язаних із народженням дитини, в історичній динаміці.
4. Народні звичаї та повір'я, пов'язані із вагітністю та пологами.
5. Народні повір'я про хрещення та вибір кумів. Обов'язки кумів.
6. Цикли похоронної та поминальної звичаєвості та обрядів: традиції та нововведення в структурі ритуалу.
7. Строкатість сучасного святкового календаря (державні, традиційні народні, релігійні, свята радянського календаря, вестернізовані, професійні, пам'ятні дати, фольклорно-етнографічні фестивалі та ін.).
8. Традиційна народна основа сучасного святкового календаря українців.
9. Державні свята: символіка та основний комплекс ритуалів.
10. Традиціоналізація вестернізованих свят.
11. Регіональна специфіка святкування (міцність народних традицій, фольклорно-етнографічні свята та фестивалі, співіснування релігійного календаря подолян православних та католиків)
12. Пам'ятні дати в сучасному календарі українців (річніці визначних чи трагічних подій у вітчизняній історії).
13. Календарні святкування сучасних рідновірів та неоязичницьких організацій.

Ключові слова та поняття: сватання, заручини, оглядини, дівич-вечір, вінкоплетини, посаг, перепій, покривання, вільце (гільце), баба-повитуха, культ предків, християнська та громадянська панахида; еволюція, динаміка,

трансформація, деформація, католики, православні, релігійний календар, народний календар, державні свята, організації рідновірів та неоязичників.

Індивідуальні завдання за вибором студентів:

1. Підберіть фото молодят різних років, а також фото із весільною чи родильною атрибутикою (короваї, інші обрядові весільні хліби тощо).
2. Підберіть фото до сучасного обряду «циганщини» («чоботи» тощо).
3. Напишіть повідомлення на тему «Традиційна та сучасна родинна обрядовість на сторінках художніх творів».
4. Сфотографуйте громадські форми будь-якого сучасного свята (паспортизуйте інформацію).
5. Напишіть повідомлення на тему «Традиційна та сучасна календарна обрядовість на сторінках художніх творів».

Рекомендована література

1. Барташук О. Календарні свята в умовах державної незалежності України (на матеріалах Хмельниччини) / Олеся Барташук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець- Подільський : Оіюм, 2009. – Т. 13. – С. 395–403.
2. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Унісерв, 2000. – С.5-95.
3. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні (історико-етнографічне дослідження) / В.К.Борисенко. – К.: Наукова думка, 1988. – 202 с.
4. Воропай О. Звичай нашого народу. Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1991. – Т.1. – С.2-448; - Т.2. - С.145-178.
5. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004. С.267-285; С.364-378.
6. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.

7. Козяр Світлана. Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон / Подільське відділення інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України; Обласний учбово-методичний центр культури Поділля. — Хмельницький, 2000. — 72с.
8. Килимник С.І.Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. — К.: Обереги, 1994. — Кн.2. — С.145-178.
9. Курочкін О. Святкові новації в умовах глобалізації. / Олександр Курочкін // Берегиня. — 2008. - №3. — С. 5-12.
- 10.Курочкін О. Святковий ландшафт України на порозі III тисячоліття / Олександр Курочкін // Народна творчість та етнографія — 2009. — № 4-5. — С. 59-67.
- 11.Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. — 2-ге вид., доп. та переробл. — К.: Либідь, 1993. — С.
- 12.Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. — 2-ге вид., доп. та переробл. — К.: Либідь, 1993. — С.. 136-149; 175-202
- 13.Лозко Г.С. Українське народознавство. — 3-є вид. — Х.: Видавництво «Див», 2005. — С.393-403.
- 14.Маховська С.В. Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика. — Хмельницький: Вид-во ПП Заколотний М.І., 2012.
- 15.Маховська С.В. Дитина: родини, хрестини, перші кроки (родинно-обрядовий та дитячий фольклор Хмельниччини) : монографія. — Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006». 2013. — 216 с.
- 16.Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. д. пед. наук, професора В.П.Струманського. — Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992. — С.44-46;
- 17.Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. — К.: Видавництво «Доля», 1994. — С.160-233.
- 18.Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. — Хмельницький,1994. — С.50-62; С.86-100.

- 19.Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007. – С.318-365.
- 20.Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред.С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.217- 230.
- 21.Українська родина : родинний та громадський побут / Упоряд. Лідія Орел. – К.,2000. – 424 с.
- 22.Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред.С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – С.519-532.
- 23.Чебанюк О. Народний календар у традиційній картині світу українців / Олена Чебанюк // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 6. – С. 41-45.

6. Перелік питань до залікових тестів

1. Предмет та завдання курсу етнології України
2. Джерела та методи етнологічних досліджень
3. Етногенез українського народу
4. Поняття «етнос», «етнічна самосвідомість», «національна меншина», «діаспора», «етнос», «субетнос», «етнікос», «національна меншина»
5. Етнографічні райони України та критерії їх виділення
6. Основи народних знань із астрономії, метеорології, математики, народної ботаніки та зоології.
7. Народна педагогіка (етнопедагогіка) як основа системи народного виховання.
8. Народна медицина та ветеринарія.
9. Світоглядні уявлення та вірування.
10. Суть поняття «виховний ідеал», його історичні чинники
11. Традиційні види господарської діяльності. Землеробство. Скотарство. Допоміжні види господарської діяльності. Рибальство, мисливство, бджільництво. Обробка вовни і волокна. Деревообробні промисли. Гончарство, обробка каменю, металу. Обробка шкіри і рогу. Лісові та інші промисли. Вишивання, в'язання, мереження, виробництво художніх тканин, килимарство, різьбярство, художнє ковальство. Художнє плетіння. Виробництво ювелірних прикрас.

12. Народна архітектура. Основні зони та типи поселень.
13. Види населених пунктів.
14. Конструктивні особливості народного житла.
15. Інтер'єр та його елементи, їх історична динаміка. Декоративно-художнє оздоблення житла. Єдність і локальне розмаїття народного житла. Районування народного житла та його еволюція
16. Формування традиційного народного одягу українців. Функції одягу. Класифікація народного одягу. Одяг і соціальне розшарування суспільства. Локальні особливості народного одягу. Особливості жіночого та чоловічого одягу. Розвиток сучасного костюма
17. Історичні джерела про сільські громади. Поняття общини як самоврядного виробничого та соціально-побутового колективу.
18. Сільська громада та звичаєве право. Колективна взаємодопомога і громадське самоуправління.
19. Громадське дозвілля та етикет.
20. Сім'я та родинна обрядовість.
21. Народний календар. Календарна обрядовість українців, їх еволюція та історична динаміка.
22. Історичні відомості про сім'ю. Структура сім'ї.
23. Шлюб та шлюбні звичаї, їх історична динаміка.
24. Сімейні обряди та звичаї, їх еволюція та етнокультурна динаміка.
25. Пори року. Громадське та господарське життя за порами року. Назви місяців. Календарні свята та обряди. Святково-обрядові цикли
26. Стан сучасного святкового календаря.

7. Критерії оцінювання

За шкалою ECTS	Бали	За національною шкалою	коментар
1	2	3	4
A	90-100	відмінно	Студент виявив всебічні, систематичні й глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному, стислому і ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності. Демонструє міжпредметні зв'язки етнології з іншими

			суспільно-гуманітарними науками, зокрема - з українською літературою
B	82-89	дуже добре	Студент виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; демонструє розуміння взаємозв'язку основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності
C	74-81	добре	Студент виявив загалом добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програм завдань, але допустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; продемонстрував систематичний характер знань із дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності
D	64-73	задовільно	Студент виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; справився із виконанням завдань, передбачених програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; допустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, принципів з яких може усунути самостійно.
E	60- 63	достатньо	Студент виявив знання основного навчального матеріалу дисципліни в мінімальному обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; допустив помилки у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, які не може усунути сам, а лише під керівництвом та за допомогою викладача.
FX	35-59	незадовільно із можливістю повторного	Студент має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу з дисципліни; допускав принципів помилки при виконанні

		складання	передбачених програмою завдань, але спроможний самостійно доопрацювати програмний матеріал і підготуватися до передачі дисципліни
F	34- і менше	незадовільно із обов'язковим вивченням дисципліни	Студент не має знань із значної частини навчального матеріалу; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал і потребує повторного вивчення навчальної дисципліни

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне оцінювання та самостійна робота								Сума
Змістові модулі							Залікові тести	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
До 3	до 25	До 3	До 3	До 3	До 25	До 25	До 13 балів	100 балів

9. Основні вимоги до знань і умінь студентів із ОК

«Етнологія»

- **методичні**: вироблення вмінь та навичок аналізувати й оцінювати явища етнічного розвитку українського народу;
- **пізнавальні** : розширити та поглибити знання студентів з історії українського народу, історіографії етнології; прослідкувати взаємозв'язок української культури з традиційними культурами інших народів світу;
- **практичні** : виробляти вміння передбачати хід та наслідки етнокультурних та національних процесів, навчати студентів застосовувати здобуті знання з дисципліни в навчальному процесі та в процесі наукових пошуків, зокрема при написанні наукових студентських робіт; виробити вміння, керуючись принципами історизму, сприймати факти і події історії України, давати їм

об'єктивну обґрунтовану ідейно-естетичну оцінку. Сприяти набуттю навичок етнографічних досліджень.

10. Система контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів

Форми та методи навчання: лекції, семінарські завдання, індивідуально-пошукові завдання, самостійна робота.

Методи та критерії оцінювання:

В організації навчального процесу застосовується поточний і підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час лекційних та семінарських занять, і має на меті перевірку рівня підготовленості з певних розділів (тем) навчальної програми і виконання конкретних завдань для самостійної роботи.

Критерії оцінювання роботи студента на одному семінарському занятті

- конспект джерел, рекомендованих до семінарського заняття, та письмова самостійна робота (не комп'ютерний набір) із представленням подільського регіонального чи локального варіанта, із фотоматеріалами – від 1- до 3 балів.

Разом - від 1 до 8 балів;

- виступ на семінарському занятті з основною доповіддю (в залежності від змісту та унаочнення) - до 15 балів;

- доповнення (2 і більше); - до 2 балів;

- Критеріями оцінки при усних відповідях виступають повнота розкриття питання, логіка викладення, культура мовлення; впевненість, емоційність та переконливість; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань, розповідань респондентів, власного досвіду та спостережень), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Максимальна кількість балів, які студент може набрати за одне семінарське заняття – 25 балів, що в сумі за семестр може дати до 75 балів. До 12 балів можна отримати за виконання індивідуальних завдань до кожного із занять упродовж семестру, та 13 балів передбачено на виконання залікових тестів. Отже, в сумі можна отримати 100 балів.

Проведення підсумкового заліку з дисципліни у формі тестів за змістом матеріалів лекцій та семінарських занять.

Умовою допуску до заліку є:

- Сума накопичених балів повинна бути не менше 45 балів за системою ECTS.
- Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють в національній системі оцінювання і в системі ECTS згідно з методикою переведення показників перевірки успішності знань студентів у систему оцінювання за шкалою ECTS.

11. Рекомендована література та ресурси

Базова

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1993.
2. Етнографія України: Навч. посібн. / За пед. проф.С.А.Макарчука. – Вид.2-ге, перероб. і доповн. – Львів: Світ, 2004.
3. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцінського і М.І. Теодоровича). Навчальний посібник / уп. Тимошук О. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2011. – 560 с.
4. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, та ін.. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Либідь, 1993.
5. Лановик М.Б.,Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2005.
6. Матейко К. Український народний одяг : Етнографічний словник. – К.:Наукова думка, 1996. – 196 с.
7. Нариси історії Поділля. На допомогу вчителю / Рецензенти докт. історичних, професор М.Г. Кукурузняк, докт. іст. Наук, професор Ю.М.Тарасов. – Хмельницький облполіграфвидав, 1990.

8. Народознавство Поділля в питаннях і відповідях : Навчальний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора В.П.Струманського. – Хмельницький: обласний інститут удосконалення вчителів, 1992.
9. Поділля: Історико-етнографічне дослідження / Артюх Л.Ф.,Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво «Доля», 1994
10. Стельмашук Г.Г.Традиційні головні убори українців. – К.:Наукова думка, 1998. – 240 с.
11. Струманський В. П. Нариси народно-побутового життя подолян. – Хмельницький, 1994.
12. Творун С.О. Українські обрядові хліби: на матеріалах Поділля / Світлана Олександрівна Творун. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – 96 с.
13. Українська етнологія: Навч.посібник / За ред. В.Борисенко. – К.:Либідь, 2007.
14. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косміна та ін. – К.:Либідь, 1993. – С.80-108.
15. Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006.
16. Українська родина : родинний та громадський побут / Упоряд. Лідія Орел. – К.,2000. – 424 с.

Допоміжна

1. Артюх Л.Ф. До історії напоїв у харчовій культурі українців // Народна творчість та етнографія. – 2006. - №5. – С.41-50.
2. Артюх Л.Ф.Традиційна українська кухня в народному календарі. – К.:Балтія-Друк, 2006. – 232 с.
3. Барташук О. Календарні свята в умовах державної незалежності України (на матеріалах Хмельниччини) / Олеся Барташук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець- Подільський : Оіюм, 2009. – Т. 13. – С. 395–403.
4. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Унісерв, 2000. – С.5-95.
5. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні (історико-етнографічне дослідження) / В.К.Борисенко. – К.: Наукова думка, 1988. – 202 с.
6. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. – 392с.
7. Етнокультурологія / Автор-укладач Л.М.Маєвська. Словник-довідник. – Житомир: «Полісся»Ю 2007. – 392 с.
8. Іларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст.реліг. моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991.
9. Килимник С.І.Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. – К.: Обереги, 1994. – Кн.2. – С.145-178.

10. Косміна О. Українське традиційне вбрання в сучасному урбаністичному середовищі (з досвіду етносоціологічного дослідження) / Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – Випуск 21. – К.: УНІСЕРВ, 2006. – С.29-34.
11. Курочкін О. Народний календар П.Чубинського крізь призму часових трансформацій / Олександр Курочкін // Берегиня. – 2009. - №3. – С. 31-38.
12. Курочкін О. Святковий ландшафт України на порозі III тисячоліття / Олександр Курочкін // Народна творчість та етнографія – 2009. – № 4-5. – С. 59-67.
13. Курочкін О. Святкові новації в умовах глобалізації. / Олександр Курочкін // Берегиня. – 2008. - №3. – С. 5-12.
14. Лозко Г.С. Українське народознавство. – 3-є вид. – Х.: Видавництво «Див», 2005.
15. Чебанюк О. Народний календар у традиційній картині світу українців / Олена Чебанюк // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 6. – С. 41-45.

Інформаційні ресурси

2. Наукові інформаційні джерела

- 1) Сафонова А. Етнографія – YouTube. URL : <https://www.youtube.com/playlist?list=PLw2YieTNEPBK0Mza0iksBVS3XS6DR8pX>
- 2) Роман Кунікевич. Етнографічні регіони України – YouTube. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=FfWkV8vKtXg> (дата звернення 29.08.2019).
- 3) Аникеев Н. Етнологія - YouTube. URL : <https://www.youtube.com/playlist?list=PLDXdOFFwrNfJgmuQrvUiAx1P1QsAdKUD>.
- 4) Гумилев Л. Струна истории. Лекии по этнологии. URL : <https://knigavuhe.org/book/struna-istorii-lekcii-po-ethnologii/>.
- 5) Гумилев Л. Конец и вновь начало. URL : <https://knigavuhe.org/book/koniec-i-vnov-nachalo/> (дата звернення 29.08.2019).
- 6) Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського : офиц. сайт [Електронний ресурс]. – 2008- . – Режим доступу: <http://www.etnolog.org.ua>. –
- 7) Народна творчість та етнологія : журн. Ін-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського : офиц. сайт [Електронний ресурс]. – 2008- . – Режим доступу: <http://nte.etnolog.org.ua/> . .
- 8) Етнічна історія народів Європи : Наукове видання Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Електронний ресурс: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/ua/>

Методичне забезпечення

1. Фахові видання: «Народна творчість та етнографія», «Берегиня», «Подольские епархиальные ведомости», «Берегиня», «Освіта, наука та культура на Поділлі», «Етнічна історія народів Європи» та ін
2. Інформаційні ресурси: відеофільми : «Кайдашева сім'я», «Тіні забутих предків», «Пропала грамота», «Маруся Чурай», «Наталка Полтавка», «Лісова пісня», «Снігуронька», «Кайдашева сім'я» та ін.